

23.5.2022

Eduskunnan sivistysvaliokunta
SiV@eduskunta.fi

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta

Viite: HE 43/2022 vp / asiantuntijapyyntö 12.5.2022

Sivistystyönantajien lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta

Sivistystyönantajat (myöhemmin Sivista) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta.

Lakimuutosesitykset pohjaavat vuonna 2019 annettuun EU-direktiiviin tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla. Direktiivin yhtenä keskeisenä tarkoituksena on selkeyttää ja helpottaa teoksien käyttöä ei-kaupallisessa opetuksessa ja tieteellisessä tutkimustoiminnassa. Direktiivin vaatimien muutosten toimeenpano on Suomessa viivästynyt. **Sivista** on tyytyväinen siihen, että toimeenpano vihdoinkin etenee, mutta **ilmaisee samalla huolensa siitä, että opetus- ja tutkimustoiminnan tarpeet eivät tule esityksessä riittävällä tavoin huomioiduksi.** Hallituksen esitykseen tehtiin suuria muutoksia lausuntokierroksen jälkeen. Sivista katsoo, että opetus- ja kulttuuriministeriön 29.10.2021 annettu luonnos tekijänoikeuslain muuttamisesta (VN/2245/2020) olisi taannut nyt annettua hallituksen esitystä paremmat edellytykset opetus- ja tutkimustoiminnalle ja sen kehittymiselle.

Keskeiset huomiot lakiesityksestä

- Hallituksen esitys on lausuntokierroksen jälkeen muuttunut opetus- ja tutkimustoiminnan näkökulmasta huonompaan suuntaan. Lain pohjaksi tulisi ottaa lausuntokierroksella ollut esitysluonnos.
- Tiedonlouhintaa koskevaa 13 b pykälää on muokattava siten, että se yksiselitteisesti mahdollistaa tiedonlouhinnan tieteellisen tutkimuksen tekemiseksi.
- Opetuksen havainnollistamista koskevassa 14 a pykälässä olisi palattava HE-luonnoksen muotoiluun. Vähintäänkin pykälässä on mainittava siitä, että valtio kattaa opetuksen havainnollistamisesta tekijänoikeusjärjestöille maksettavat kustannukset.
- Tieteellisten julkaisujen rinnakkaistallennusoikeus on palautettava esitykseen.
- Tekijänoikeuslain päivitystarpeita opetus- ja tutkimustoiminnan näkökulmasta on tarkasteltava myös laajemmin.

Yksityiskohtaisemmat huomiot

Tekstin- ja tiedonlouhinta tieteellistä tutkimusta varten (13 b §)

Nykyaikainen tiede ja tutkimus perustuu koko ajan enemmän suurien tietomassojen hyödyntämiseen niitä ”louhimalla”. Tiedonlouhinnan edistäminen tekijänoikeuslaissa on tärkeää, jotta tutkimuksenteon edellytykset pysyvät korkeatasoisina. Sivista pitääkin hyvänä, että

23.5.2022

tekijäoikeuslaissa tiedonlouhintaa käsitellään omana kokonaisuutenaan. Jotta direktiivin tarkoitus ja tiedonlouhinnan selkeät hyödyntämismahdollisuudet turvataan, **Sivista katsoo, että 13 b §:ään on tarpeen tehdä tarkistuksia.**

Lakiesityksessä mainitaan oikeus valmistaa siitä kappaleita tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaa tekstin- ja tiedonlouhintaa varten ja säilyttää niitä tutkimuksen todentamiseksi myöhemmin. EU-direktiivissä halutaan edistää tieteellistä tutkimusta kokonaisuutena, ei vain tulosten varmentamisen osalta. Huolena on, että tiedonlouhinnan mahdollisuudet tutkimustoiminnassa jäävät puolitiehen esityksen muotoilun vuoksi. **Sivista esittää, että 13 b §:ään lisätään maininta kappaleiden säilyttämisestä paitsi tulosten todentamiseksi myös tutkimuksen tekemiseksi.**

Sivista esittää myös, että lakitekstissä huomioidaan tieteellisen tutkimuksen tekemisen moninainen ja muuttuva kenttä. 13 b §:ssä kappaleen valmistus ja tiedonlouhinta on rajattu tutkimusorganisaatioille ja kulttuuriperintölaitoksille. Tutkimusta tekevät kuitenkin aina luonnolliset henkilöt, joilla ei aina ole esimerkiksi työsopimussuhdetta tutkimusorganisaatioon (mm. opiskelijat, dosentit, vierailevat tutkijat). Miten lakiesitys vaikuttaisi heidän mahdollisuuksiinsa hyödyntää tietovarantoja? Lisäksi tutkimusta tehdään paljon verkostoissa, joissa voi olla mukana edustajia esimerkiksi yrityksistä ja järjestöistä niin kotimaasta kuin ulkomailta. **Se, miten lakiesitys suhtautuu tiedonlouhinnan hyödyntämiseen tällaisissa tutkimusverkostoissa, jää epäselväksi.**

Sivista esittääkin, että 13 b § muotoillaan uudestaan syksyllä lausuntokierroksella olleeseen muotoon sillä lisäyksellä, että pykälään lisätään oikeus käyttää valmistettua kappaletta myös tieteellisen tutkimuksen tekemiseen. Esitys:

”13 b § Teoksesta saa valmistaa kappaleita käytettäväksi tiedonlouhintaa varten ja säilyttää kappaleita yksinomaan kyseistä tarkoitusta varten, ellei toisin ole sovittu tai kappaleen valmistamista ole estetty tai rajoitettu.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvaa tiedonlouhintaa varten valmistetun teoksen kappaleen saa säilyttää tieteellistä tutkimusta varten mukaan lukien tieteellisen tutkimuksen myöhempää todentamista varten, siten että kappaleet ovat vain siihen oikeutettujen saatavilla. Tieteellistä tutkimusta varten tapahtuvaa tiedonlouhintaa tai tiedonlouhintaa varten tapahtuvaa kappaleen valmistamista ei saa estää tai rajoittaa.”

Teosten käyttäminen opetuksen havainnollistamiseen 14 a §

Direktiivin tarkoituksena on ollut helpottaa sellaisen tekijänoikeuden alaisen materiaalin käyttöä, jota ei ole suunnattu suoraan koulutusmarkkinoille ja jota käytetään ei-kaupallisen opetuksen osana toimiluvan saaneissa tai laissa mainituissa oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. **Sivistan näkemyksen mukaan hallituksen esitys ei helpota tai selkeytä nykytilannetta tältä osin.** Jatkossakin teosten käytöstä opetuksen havainnollistamiseen maksettaisiin korvauksia tekijänoikeusjärjestöille ja varsin monimutkaisen järjestelyjen mukaisesti. Lisäksi esimerkiksi kansainvälisenä yhteistyönä toteutettavaan opetustoimintaan liittyy avoimia kysymyksiä.

Oppilaitosten ja korkeakoulujen näkökulmasta on oleellista, että korvaukset eivät kaadu niiden kustannettavaksi. Oppilaitokset ja korkeakoulut eivät voi vaikuttaa korvauksien suuruuteen. **Hallituksen esityksen perustelujen mukaan korvauksen maksaa valtio,** jolloin myös riskit korvauksen suuruudesta jäisivät valtiolle. **Tämä on tuotava esiin perustelujen lisäksi**

23.5.2022

myös itse lakipykälässä. Sivista esittää myös harkittavaksi palaamista hallituksen syksyisen esitysluonnoksen tekstimuotoiluihin nyt annetun esityksen sijaan.

Muita huomioita

Hallituksen esitys on huomattavasti suppeampi kuin lausuntokierroksella ollut esitysluonnos. **Sivista katsoo, että esitysluonnos otti opetuksen ja tutkimuksen tarpeet varsinaista esitystä paremmin huomioon. Esityksestä pois jätettyjen opetusta ja tutkimustoimintaa koskevien kohtien edistäminen onkin nyt ensiarvoisen tärkeää. Muun muassa tieteellisten julkaisujen rinnakkaistallennusoikeuden salliminen on tarpeen ottaa mukaan lakiin jo tässä vaiheessa. Vähimmäisvaatimuksena rinnakkaistallennuksen edistäminen pitää ottaa jatkovalmisteluun heti.**

Tekijänoikeuslaissa on myös muita koulutusta ja tutkimusta koskevia kohtia, jotka kaipaavat selvennystä. **Tekijänoikeuslaissa tulisi selkeämmin huomioida työnantajan normaalin toiminnan mukainen käyttöoikeus (ns. normaalikäytösääntö) työsuhteessa tapahtuvan tekijänoikeudenalaiseen materiaaliin.** Lakiehdotuksen perusteluista tulisi poistaa sivulla 81 oleva maininta ”Tarkoitus ei ole, että rajoitussäännöksellä muutettaisiin vakiintunutta käytäntöä pyytää lupa opettajien itse tekemän materiaalin käyttöön”, koska tästä voi aiheutua sekaannuksia normaalikäytösääntöön nähden.

22.5.2022 Helsingissä

Sivistystyönantajat ry

Heikki Holopainen
va. johtaja
0400 639 331
heikki.holopainen@sivista.fi

Akseli Vainionpää
työmarkkinalakimies
040 717 9817
akseli.vainionpaa@sivista.fi

23.5.2022

Sivistystyönantajat

- sivistys-, koulutus- ja tutkimusalan työnantajajärjestö
- jäsenenä yli 340 oppilaitosta kaikilta koulutusasteilta
- yliopistot, ammattikorkeakouluja, ammatillisia oppilaitoksia, lukioita, peruskouluja, kansanopistoja, urheiluopistoja, kansalaisopistoja, opintokeskuksia, kesäyliopistoja, taiteen perusopetuksen oppilaitoksia kuten esim. musiikkiopistoja, koulutusvientiyrityksiä
- jäsenet ovat säätiöitä, yhdistyksiä, osakeyhtiöitä tai julkisoikeudellisia laitoksia
- jäsenten palveluksessa noin 60.000 opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon ammattilaista

Yksityinen toimija opetuksen järjestäjänä

- rekisteröity yhteisö (yhdistys, osakeyhtiö, säätiö)
- valtioneuvoston tai opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä järjestämislupa
- hoitavat laissa määriteltyä julkista koulutustehtävää
- julkinen rahoitus
- tarjoavat maksutonta koulutusta samalla tavalla kuin kunnat, kuntayhtymät tai valtio
- perivät muussa opetuksessa (mm. musiikkiopistot, kansanopistot) opiskelijamaksuja samoilla periaatteilla kuin kunnallisetkin oppilaitokset
- toimintaa ei saa järjestää taloudellisen voiton tavoittelemiseksi